

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ БДЖІЛЬНИЦТВА імені П.І. ПРОКОПОВИЧА»**

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**Отримання екологічно чистої продукції бджільництва із природної
медоносної флори Лівобережного Лісостепу України**

Київ – 2022

Науково-методичні рекомендації описують особливості процесів отримання екологічно чистої продукції бджільництва з природної медоносної флори Лівобережного Лісостепу України.

Розробники:

О. О. Сенчило, к.б.н.,

Л. М. Кошова, н.с.

В.І. Діденко, доктор філософії,

В. О. Постоєнко д.с.-г.н., проф.

Рецензенти:

В.А. Соломаха, д.б.н., проф.

Схвалено рішенням Вченої ради Національного наукового центру «Інститут бджільництва імені П.І. Прокоповича» від 4 листопада 2022 р., протокол № 8.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Кліматична та геоботанічна характеристика Лівобережного Лісостепу України	5
2. Основні типи взятку та головні медодаї регіону	6
3. Технологічні підходи для отримання високоякісного меду з природної флори Лівобережного Лісостепу України	11
4. Шляхи покращення кормової бази бджільництва	12
Висновки	13
Додаток. Вимоги до органічної продукції бджільництва	14

Вступ

Бджільництво України, як наука повинно і може розвиватись та йти якщо не попереду, то принаймні поряд з передовими країнами Європи, де широкими темпами запроваджуються нові методи ведення бджільництва пов'язані з отриманням органічної продукції.

Споживання органічної продукції набуває все більшого попиту серед населення України. Споживачі все більшу увагу звертають на якість харчових продуктів, як рослинного, так і тваринного походження. В Україні з'явилися спеціалізовані торгові марки і бренди, що забезпечують продаж екологічно безпечної продукції. У багатьох супермаркетах відкрилися відділи, де продають саме таку продукцію.

Органічне виробництво в Україні розвивається швидкими темпами. На сьогоднішній день на вітчизняному ринку органічної продукції зареєстровано понад 500 виробників сільськогосподарської органічної продукції. Станом на 2020 р. під сільськогосподарськими землями, на яких вирощуються органічні продукти, зайнято 309 100 га, що становлять 0,7% земель сільськогосподарського призначення. Цей показник збільшився у 2 рази за останні 10 років.

У 2020 році Україна посіла 4-те місце зі 124 країн за обсягами органічної продукції, яку український бізнес поставляв до ЄС.

Загалом же, експорт українських органічних продуктів у 2020 році склав приблизно 204 млн. дол. США: 73% експорту припадали на Європу, а 24% – Північну Америку. За даними органу сертифікації «Органік Стандарт» у 2016-2018 роках головними країнами-імпортерами (за обсягом) української органічної продукції були Нідерланди, Німеччина, США, Швейцарія, Італія, Велика Британія, Австрія, Польща, Чехія, Франція, Угорщина, Румунія, Бельгія, Болгарія, Литва, Канада і Данія. Українські виробники також експортують свою органічну продукцію до Австралії та деяких країн Азії.

Серед органічної продукції Україна експортує до ЄС: зернові, олійні, ягоди, гриби, горіхи, фрукти, березовий сік та ін.

У 2017 році відбувся перший експорт українського органічного меду, а у 2018 і 2019 роках обсяги його експорту досягали майже 300 тонн щороку. Частка виробництва органічного меду (разом із цукром) становить 4% від всього обсягу виробництва органічної продукції в Україні.

Природна медоносна флора України надзвичайно багата і різноманітна, але використовується вона не повністю і потенціал її невичерпний.

Характеризуючи існуючі способи отримання екологічно чистої продукції бджільництва, бачимо, що всі вони направлені на виключення та уникання шкідливих чинників для бджіл. Всі вони досить добре і доступно прописані у законі про органічне бджільництво, але на жаль це не завжди погоджено із практичним бджільництвом, тому відбуваються масові потрапи бджіл пестицидами, розорювання та знищення природних медоносних угідь. У науково-методичних рекомендаціях пропонуємо створювати максимально комфортні умови існування для бджіл і планувати отримання екологічно чистої продукції, незважаючи на негативні виклики сьогодення.

1. Кліматична та геоботанічна характеристика Лівобережного Лісостепу України

Клімат у лісостеповій зоні помірно континентальний, його континентальність збільшується у східному напрямку. Тепле літо і помірно холодна зима. Середня температура січня становить на заході -4°C , на сході -8°C , а липня — відповідно $+16$ і $+22^{\circ}\text{C}$. Опадів випадає менше, ніж у зоні мішаних лісів, але більше, ніж у степах. Кількість опадів змінюється у східному напрямку від 600 до 500 мм, але майже стільки ж води випаровується; зволоження достатнє. В окремі роки у зоні, особливо в її південній частині, бувають посухи.

Природна рослинність Лівобережного Лісостепу переважно представлена широколистяними лісами на плакорних ділянках та в яружно-балкових коммплексах, до складу яких входять кленово-липово- дубові, осикові та білотополеві комплекси та посадки акації білої; на борових терасах річок поширені бори та субори, осикові та березові насадження; на заплавах зустрічаються вільхові, вербові та тополеві ліси. Трав'яниста рослинність представлена лучними степами, заплавними луками та евтрофними болотами.

2. Основні типи медозборів та головні медодаї регіону

Кормовою базою бджільництва даної місцевості називають рослинні угруповання, що розміщені навколо пасіки в межах продуктивного льоту бджіл (близько 3 км) і з яких бджоли збирають нектар та пилок. Ці угруповання можуть бути природними (ліси, луки, степи) і штучними (сади, лісосмуги, поля).

Нектаро- та пилконосні рослини поділяють на чотири групи (Черкасова та ін., 1989):

- **нектароносно-пилконосні**, з яких бджоли беруть переважно нектар і меншою мірою пилок (біла акація, липа, малина);
- **пилконосно-нектароносні**, з яких бджоли беруть переважно пилок і меншою мірою нектар (кульбаба, шипшина, горобина);
- **рослини, з яких бджоли однаково** беруть нектар і пилок (яблуня, клен, еспарцет, гречка, соняшник, конюшина);
- **власне пилконоси**, рослини, з яких бджоли беруть тільки пилок (береза, тополя, звіробій, кукурудза).

З точки зору характеристик нектаропродуктивності медоноси відносять до основних, що забезпечують основний продуктивний медозбір, і другорядних, які забезпечують підтримуючий невеликий медозбір.

За періодом цвітіння медоносні рослини поділяють на чотири групи:

- **ранньовесняні**, які не дають товарного меду, але стимулюють відкладання яєць маткою, забезпечують вуглеводневим та білковим кормом бджолину сім'ю. Від наявності таких рослин залежить відновлення сімей після зимівля та швидкий старт розвитку (верби, клени, ліщина, проліски, медунка);
- **весняні**, які сприяють нарощуванню сили сімей бджіл до головного медозбору (плодові дерева, жовта акація, глід);
- **літні**, які забезпечують основний медозбір для бджіл (акація біла, еспарцет, гречка, буркун, липа, соняшник, фацелія);
- **осінні**, які найчастіше забезпечують підтримуючий медозбір, але іноді дають товарний мед (верес, золотарник канадський, падаличні посіви гречки, соняшника, ріпаку, фацелії).

2.1. Характеристика ранньовесняної флори в природних екосистемах Лівобережного Лісостепу України

У ранньовесняний період квітує близько 90 видів рослин. Вони мають різне значення для бджільництва: неоднаковий вміст цукру в нектарі та пилову продуктивність, різний період цвітіння, тому характеризуються тільки найбільш яскраві та значущі з медоносної точки зору рослини. Ці медоноси по різному відвідують медоносними бджолами, але вони всі разом забезпечують ранньовесняний розвиток бджолиних сімей від якого залежить сила і продуктивність в цілому. Наводимо характеристику найголовніших.

Ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.). Високий кущ, 5-7 метрів заввишки. Медоносна рослина з родини березових, що виділяє велику кількість пилку і зовсім незначну кількість нектару, тому відноситься до пилюконосних рослин. Тичинкові суцвіття зібрані у довгі, повислі, циліндричні сережки з яких бджоли збирають пилок. Маточкові – мають вигляд листових бруньок, розміщених у пазухах покривної луски, з яких під час цвітіння видно пурпурові приймочки. Цвіте в березні-квітні, до розпускання листя, близько 10 днів. В залежності від погодних умов цвітіння може наступати раніше чи пізніше, але є надзвичайно важливою рослиною для забезпечення бджіл білковим кормом у ранньовесняний період. Росте ліщина по всій території України, найбільше в лісостеповій зоні та на Поліссі в мішаних та широколистих лісах, як підлісок, на узліссях. Розмножується вегетативно, поділом куща, кореневою порослю та посівом горіхів. Культурні сорти ліщини також мають практичне значення для бджільництва, їх успішно можна вирощувати на припасічних ділянках, збираючи ще й цінні та надзвичайно корисні плоди.

Вільха чорна, клейка (*Alnus glutinosa* L.) Дерево до 30 м заввишки з темною, сірувато-бурою, з віком майже чорною корою з родини березових. Молоді листки дуже клейкі. Тичинкові і маточкові квітки зібрані в окремі сережковидні суцвіття, рослина є однодомною як і ліщина. Цвіте в березні-квітні протягом 10-15 днів і виділяє велику кількість пилку. Виділяє багато клейкого соку, який бджоли збирають. Рослина вологолюбна, росте поблизу річок, на болотах, формує чорно вільхові ліси.. Розповсюджена в основному в центральних і західних територіях України. Розмножується насінням.

Верба козяча (*Salix caprea* L.) Невисоке (до 10 м) дерево або кущ з родини вербових. Дводомна рослина. Медоносна, технічна і декоративна культура. Цей вид

має велике значення для бджільництва, забезпечує бджіл цінним білковим кормом під час розвитку. Медопродуктивність верби козячої близько 75, іноді до 150кг/га. Період цвітіння 10 – 15 днів в березні – квітні, до розпускання листя, або разом із ним. Даний вид розповсюджений по всій Україні. Важливі для бджіл і такі види верб як: біла, ламка, пурпурова, попеляста та інші, хоч і мають дещо нижчі(45 -70 кг\га) показники медопродуктивності. Пилку ж із верби виділяється стільки, що бджоли не в змозі його весь зібрати. Жовті квітки верби зібрані в сидячі суцвіття – сережки, приваблюють бджіл своїм густим медовим запахом. Мед золотисто-жовтий, високої якості. Вербви вологолюбні рослини, але часто ростуть і на суходолі, на узліссях, до умов вирощування невибагливі.

Підбіл звичайний (*Tussilago farfara* L.) Багаторічна трав'яниста рослина з родини айстрових. Надзвичайно ранній медонос, зважаючи на погодні умови цвіте в березні – квітні протягом 10 – 15 днів, одна квітка – 2- 3 дні. Виділяє підбіл нектар і пилки, іноді тільки пилки. В перерахунку на 1 га, медопродуктивність складає 10-15кг, пилкова - 5-10 кг, який бджоли повністю використовують на весняний розвиток. Рослина світлолюбна, вологолюбна, росте на глинистих ґрунтах поблизу водойм, на пустирях. Суцвіття кошик, жовтого кольору і пилки має яскраво жовте забарвлення. Квітки в суцвітті двополі, тичинок – 5, маточка – 1. Плід - продовгувато-циліндрична сім'янка, яка досягає в травні – червні. Підбіл легко розмножується насінням, часто самосівом, а також вегетативно, поділом куща. Заслуговує на штучне розведення як ранній медонос і пилконос. Але підбіл звичайний це ще й лікарська рослина. Широко використовуються препарати з її надземної частини з лікарською метою в традиційній і народній медицині, гомеопатії та ветеринарії.

Іноді підбіл використовують як декоративну рослину для закриття глинистих ділянок парків та лісопарків. На фоні ранньої природної рослинності, яскраво жовті суцвіття виглядають дуже ефектно. Не менш ефектно виглядають і великі, круглі зелені листки, що з низу білі і пухнасті.

Проліска дволиста (*Scilla bifolia* L.) Багаторічна трав'яниста рослина, висотою близько 15 см, з родини Холодкових. Квітки – сині, іноді білі, зібрані в китицю. Цвіте в березні-квітні, протягом 10-18 днів, в залежності від погодних умов. Медопродуктивність пролісків невисока, всього 10-15 кг/га, але нектар є надзвичайно цінний в цей період. Пилки з пролісків, синьо-фіолетового кольору, який медоносні бджоли інколи навіть заготовляють. В основному ж взяток з пролісків повністю

використовується на розвиток бджолосімей. Розповсюджена ця рослина майже по всій території України, але більше любить мішані, вологі, добре освітлені ліси та узлісся. На Лівобережжі чисельні популяції формує проліска сибірська, яка має подібні характеристики. Розмножується проліска цибулинами та насінням.

Ряст ущільнений (*Corydalis solida* (L.) Clairv.) Багаторічна трав'яниста рослина, висотою близько 15 см з родини макових. Квітки бузкового кольору, іноді білі, зібрані у багатоквіткові китицевидні суцвіття. Цвіте ряст в березні-квітні, але дещо пізніше і довше за проліски. Медоносні бджоли активно відвідують його квітки, збираючи нектар і пилок, які використовують для весняного нарощування бджолиних сімей. Росте ряст в мішаних та листяних лісах, чагарниках, на узліссях, до умов вирощування невибагливий та тіневиносливий. Вміст цукру в нектарі цієї рослини невисокий, близько 30 кг/га, але надзвичайно цінний в ранньовесняний безвзятковий період. Пилкова його продуктивність 20-25кг/га. В Україні відомо ще 5-6 видів рясту, всі вони мають аналогічне значення для бджільництва. Розмножується ряст насінням та бульбами і заслуговує на подальше поширення та використання в якості ранньовесняного медоноса.

Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dum.) Багаторічна дикоростуча медоносна рослина з родини шорстколистих, висотою 20-30см. Стебло прямостояче, іноді розгалужене, квітки мають багато відтінків синього, фіолетового. Рослини зацвітають у березні - квітні і квітують близько 30 днів. У флорі України зростає кілька видів медунки. Медунки надзвичайно ранні і цінні медоноси для нарощування сили бджолиних сімей. Вміст цукру в нектарі в перерахунку на 1 га складає 60-100 кг/га, пилку – 80кг/га. Нектар квітки медунки виділяють протягом всього дня, навіть коли холодно і вітряно, тоді коли бджоли не літають їх запилюють джмелі. Мед у медунки світлий, прозорий, має лікувальні властивості, але в період його збору використовується бджолами на корм повністю. Росте повсюдно – у лісах, парках, лісосмугах, на схилах ярків, до ґрунтів невибаглива і добре розмножується самосівом. Завдяки доброму пристосуванню до природних умов існування та розмноження розповсюджена по всій території України.

Фіалка запашна (*Viola odorata* L.) Харчова, медоносна, декоративна, технічна і лікарська рослина з родини фіалкових. Це багаторічна рослина заввишки близько 15см з повзучим кореневищем. Квітки синьо-фіолетові, іноді розові або білі, зигоморфні, одиночні, на довгих квітконіжках та мають приємний аромат. Цвіте в

квітні – травні близько 18 днів. Вміст цукру в нектарі квіток фіалки невисокий, всього 5-10 кг/га, але цінний тим, що в природі ще дуже мало квітучих рослин, і медоносні бджоли радо збирають тут нектар. Часто на квітках можна побачити джмелів різних видів які також любляють її нектар. Росте фіалка запашна повсюдно в Україні, в природних умовах, але іноді і в культурі як лікарська рослина чи декоративна. Як харчова рослина фіалка використовується для приготування салатів, прикрашання страв та як харчова фарба голубого кольору. Ефірна олія фіалки використовується в парфумерній промисловості. Препарати із рослинної сировини фіалки (трава і коріння) використовуються в традиційній медицині, народній та гомеопатії. В листяних і змішаних лісах ростуть і другі види фіалки (дивна, триколірна, собача, шершава), але їх квітки не містять ефірних олій і не мають цінності для парфумерії. Для бджільництва фіалки – джерело підтримуючого взятку. Розмножується фіалка поділом куща та насінням.

2.2. Характеристика весняної та літньої рослинності природних екосистем Лівобережного Лісостепу України

У природних умовах Лівобережної Лісостепової зони України у весняно-літній період квітує близько 140 видів рослин. В цілому вони створюють безперервний нектаро-пилковий конвеєр для медоносних бджіл.

У листяних та мішаних лісах природних екосистем у весняний період цвіте багато медоносів і бджолині сім'ї не відчувають нестачі корму. Зокрема це: черемха, глуха кропива, барвінок, дика груша і яблуня, клени: татарський, гостролистий, польовий; алича, терен які зацвіли в першій декаді травня. Цвітіння весняних медоносів розпочинається з цвітіння садів штучних екосистем. Абрикоси квітуть першими, в кінці квітня-на початку травня. Сильні вітри впливають негативно і на медозбір із садових культур: дикі груші і яблуні, алича, дерен; а от медоносні рослини трав'янистого ярусу деревних фітоценозів: глуха кропива, чистотіл, конвалія, купина зазвичай цвітуть рясно, тут менше відчувається сила вітру, тому медозбірні умови залишаються більш комфортними.

Третя декада травня за погодними умовами є найбільш сприятливою для розвитку бджіл, цвітуть такі сильні медоноси як глід, аронія чорноплідна, жимолость, малина та ожина і в останні дні місяця зацвітає акація.

Оскільки в Лісостеповій зоні України недостатня кількість медоносних дерев, зокрема і акації, яка здатна значно покращити кормову базу для бджіл в даний період, тому доцільно підсаджувати поблизу пасік чорноголовник багатошлюбний, вайду фарбувальну, глуху кропиву. Ці рослини здатні значно поліпшити нектарозапас місцевості і позитивно вплинути на розвиток бджолиних сімей.

В першій декаді червня зацвітають: конюшина біла і рожева, шавлія кільчаста, бірючина звичайна, малина і ожина, смородина чорна і червона, агрус, та створюють надзвичайно потужний медозбір та активну льотну діяльність бджіл.

У другій декаді червня зацвітають: шипшина, шавлія кільчаста, лядвенець рогатий, липа, синяк звичайний і значно підсилюють медозбір.

3. Технологічні підходи для отримання високоякісного меду з природної флори Лівобережного Лісостепу України

Вибираючи місце для розміщення пасіки, перш за все розглядали ті умови, які б задовольняли медоносних бджіл: наявність кормової бази в радіусі продуктивного льоту бджіл, рівна місцевість, захищена від північних вітрів, віддаленість від населених пунктів, транспортних магістралей, сільськогосподарських угідь, промислових стоків, тощо, можна отримати значну кількість високоякісного меду з природної флори Лівобережного Лісостепу України. Важливо забезпечити екологічні умови у вулику та зони, що біля вулика. Для створення екологічної безпеки вуликового середовища, недопустимим є використання у вулику синтетичних матеріалів, таких як розділові грати, поїлки, годівниці, маткові мисочки, пластикової вощини та стільників, так як вони випаровуються і утворюють концентрацію шкідливих речовин у середині вулика, набагато більшу ніж поза ним. Шкідливими і небезпечними є фарби, що мають у складі метали, столярний клей, ПВА, вулики і заставні дошки із ДСП, що містять фенолформальдегідні смоли. Також відповідно допустимим є лікування бджіл лише екологічно безпечними препаратами – натуральними кислотами, екстрактами із рослинної сировини, тощо.

З метою покращення кормової бази, доцільним є підсівання чи висаджування медоносних рослин поблизу стаціонарної пасіки. Тут можна підсаджувати ліщину, верби різних видів, підбіл звичайний, проліски, рясти, медунку лікарську, первоцвіт весняний, пшінку весняну, кульбабу та інші. Вони виділяють значну кількість пилку і невелику кількість нектару та здатні забезпечити комфортні умови існування

бджолиним сім'ям у ранньовесняний період. Штучне збагачення медоносної флори в природних умовах здатне на 30-40% покращити нектарозапас місцевості і таким чином позитивно вплинути на рентабельність пасіки, збільшивши вихід товарного екологічно безпечного меду.

Хоча природний взяток в цей період і невисокий, але постійний і медоносні бджоли розвиваються динамічно. Медоносна рослинність надзвичайно різноманітна, але малопродуктивна, вміст цукру в нектарі невисокий, в межах 0,5 – 15 кг/га, рідко який ранньовесняний медонос виділяє 30 і більше кг/га, а пилкова продуктивність ранньовесняних медоносів, навпаки, висока і повністю забезпечує потреби бджіл.

4. Шляхи покращення кормової бази бджільництва

З метою забезпечення медоносних бджіл повноцінним взятком в природних умовах доцільно застосовувати медоносні рослини з високою нектаропродуктивністю, тривалим періодом цвітіння, високою кількістю нектару та задовільною відвідуваністю медоносними бджолами. Також ці рослини повинні добре адаптуватись до умов переселення. В умовах Лівобережного Лісостепу України добре зарекомендували себе: аронія чорноплідна, ірга овальна, сніжноягідник прирічковий, ожина. Відомі позитивні спроби вирощування актинїдії, мигдалю, павловнії що потребують запилення медоносними бджолами. Агротехніка їх вирощування не складна, хоча і потребує певної уваги та вивчення, але їх цвітіння додає 20-30% до наявного нектарозапасу місцевості.

Оптимальною кількістю підсівання медоносної рослинності в радіусі продуктивного льоту бджіл є: горобина звичайна і аронія чорноплідна – по 25, смородина – 12, дика груша – 7, глід – 15, алича – 28шт, на кожній піддослідній пасіці. Також підсаджували: хаменерій вузьколистий по 15, малину - 40, і ожину - 9, хеномелес - 4, сніжноягідник білий - 6, іргу - 2 шт, підсівали: чорноголовник багатожлюбний, синяк, конюшину повзучу, лядвенець рогатий, шавлію кільчасту, хаменерій вузьколистий. Місця для підсаджування та підсіву вибирали якнайближче до розташування пасіки та найбільш придатні для їх росту, дерева і кущі піддобрювали органічними добривами: попіл деревний і перепріле листя, поливали річковою водою. Вибрані для підсадки і підсіву види рослин характеризуються високим вмістом цукру в нектарі, тривалим періодом цвітіння, ефективним відвідуванням медоносними бджолами, невибагливістю до умов зростання.

Важливо вирощувати в районі стояння пасіки й інтродуковані такі мало розповсюджені медоносні рослини такі як жимолость, ехінацею, сніжноягідник, аронію чорноплідну, ожину, чорницю, софору японську, гледичію, бобівник анагіролистий, іргу та аморфу кущову. Варто звернути особливу увагу на ці медоносні рослини, адже вони виділяють велику кількість цукру в нектарі (80 – 550 кг/га), мають тривалий період цвітіння (25 – 60 днів), і в той же час добре пристосовані до несприятливих умов існування, тобто виділяють нектар за будь якої погоди. Вони добре ростуть в природних умовах і часто розмножуються самосівом.

Перелік медоносів для може значно варіювати, зважаючи на можливості пасічного господарства, але відповідати вищевказаним вимогам.

Висновки

1. Природна медоносна флора Лівобережної Лісостепової зони України у ранньовесняний період надзвичайно багата і різноманітна, медоносні бджоли відвідують близько 90 видів медоносних рослин, але вирішальне значення мають ліщина звичайна, вільха чорна, верба козяча, підбіл звичайний, проліска дволиста, ряст ущільнений, медунка темна, фіалка запашна.

2. У ранньовесняний період медоносні бджоли активно і з надлишком збирають пилок, комерційна кількість якого становить 400-500г, перги – 50-100г, прополісу 50-70г, відбір якої не зашкоджує бджолиній сім'ї.

3. У природних умовах Лівобережної Лісостепової зони України у весняно-літній період квітує близько 140 видів рослин, що продукують невелику кількість нектару і пилку. Проте така кількість медоносів створює безперервний нектаро-кормовий конвеєр для медоносних бджіл.

4. Підсаджування та підсів медоносних, інтродукованих та мало-розповсюджених рослин в природній медоносній флорі – один із способів покращення кормової бази для бджіл на 30 – 40%.

Додаток

Вимоги до органічної продукції бджільництва

У відповідності до Законів України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (Відомості Верховної Ради, 2018, № 36, ст.275) та «Про бджільництво» (№ 442-VII від 05.09.2013, Відомості Верховної Ради, 2014, № 20-21, ст.727) та Правил, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 у процесі виробництва органічної продукції (сировини) бджільництва її виробник повинен:

- при виборі видів бджіл враховувати їх здатність пристосовуватися до місцевих умов, життєздатність, стійкість до хвороб;
- при репродукції використовуються переважно природні методи;
- площа збирання нектару повинна забезпечувати необхідне і достатнє харчування, доступ до води;
- джерела натурального нектару і пилку повинні складатися з рослин, вирощених відповідно до вимог цього Закону і правил виробництва та обігу органічної продукції та сировини, та/або дикорослих рослин;
- здоров'я бджіл має підтримуватися на основі превентивних заходів;
- вулики повинні бути виготовлені з натуральних матеріалів, які не створюють небезпеку забруднення навколишнього природного середовища та продуктів бджільництва;
- забороняється знищення бджіл у стільниках як метод, пов'язаний із збиранням продуктів бджільництва.

Таким чином, виробництво органічної продукції бджільництва, можна розподілити на такі основні блоки:

- законодавча робота, пов'язана з удосконаленням законодавчої бази стосовно органічної продукції бджільництва;
- збереження аборигенних порід бджіл;
- технології бджоловедення (ветеринарне обслуговування, технологічні заходи);
- контроль за станом довкілля;
- оцінка якості та безпечності продукції бджільництва та товарів на їх основі;
- розвиток кормової бази бджільництва, підтримка біологічного різноманіття нектаро- та пилконосів.